Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 1 mars 2012*

”Konsumentskydd — Avtal som ingås utanför fasta affärslokaler — Direktiv 85/577/EEG — Tillämpningsområde — Omfattas inte — Fondförsäkringsavtal”

I mål C-166/11,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt 267 FEUF, framställd av Audiencia Provincial de Oviedo (Spanien) genom beslut av den 24 mars 2011, som inkom till domstolen den 5 april 2011, i målet

Ángel Lorenzo González Alonso

mot

Nationale Nederlanden Vida Cia De Seguros y Reaseguros SAE,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Safjan samt domarna E. Levits och M. Berger (referent),

generaladvokat: V. Trstenjak,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Irland, genom D. O’Hagan, i egenskap av ombud,

— Polens regering, genom B. Majczyna, i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom J. Baquero Cruz, i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

* Rättegångsspråk: spanska.

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 3 i rådets direktiv 85/577/EEG av den 20 december 1985 för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler (EGT L 372, s. 31; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 83).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Ángel Lorenzo González Alonso och Nationale Nederlanden Vida Cia de Seguros y Reaseguros SAE (nedan kallat Nationale Nederlanden). Ángel Lorenzo González Alonso för i målet talan om uppsägning av ett avtal om en så kallad unit linked-försäkring (fondförsäkringsavtal) och om återbetalning av de premier som han har betalat med anledning av nämnda avtal.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätten

3 I artikel 3.2 d i direktiv 85/577 föreskrivs följande:

”Detta direktiv skall inte gälla:

…

d) försäkringsavtal”.

4 I artikel 2 (med rubriken ”Räckvidd”) i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/83/EG av den 5 november 2002 om livförsäkring (EGT L 345, s. 1) (nedan kallat livförsäkringsdirektivet), föreskrivs följande:

”Detta direktiv rör rätten att starta och driva självständig direkt försäkringsverksamhet … avseende de former av verksamhet som anges nedan.

1) Följande försäkringsformer, när dessa grundar sig på avtal:

   a) Livförsäkring, dvs. försäkring som omfattar särskilt kapitalförsäkring för livsfall och/eller dödsfall ... .

   b) Livräntor.

   …

…”

5 I artikel 35 (med rubriken ”Uppsägningstid”) i livförsäkringsdirektivet föreskrivs följande:

”1. Varje medlemsstat skall föreskriva att en försäkringstagare som ingår ett individuellt livförsäkringsavtal skall kunna säga upp avtalet inom en tid mellan 14 och 30 dagar från den dag han informerades om att avtal har kommit till stånd.

Försäkringstagarens uppsägning skall innebära att han befrias från alla från avtalet härrörande framtida förpliktelser.

Andra rättsverkningar av och förutsättningar för uppsägning skall bestämmas genom den lag som enligt definitionen i artikel 32 skall tillämpas på avtalet, i synnerhet såvitt avser det sätt på vilket försäkringstagaren skall informeras om att avtal har kommit till stånd.

…”

6 I artikel 36 (med rubriken ”Information till försäkringstagare”) i livförsäkringsdirektivet föreskrivs följande:

”1. Innan ett försäkringsavtal ingås skall minst den information som förtecknats i punkt A i bilaga III lämnas till försäkringstagaren.

…

4. Närmare regler för genomförandet av denna artikel och bilaga III skall fastställas av den medlemsstat där åtagandet har gjorts.”

7 I punkt III i bilaga I till livförsäkringsdirektivet anges ”[f]örsäkring som avses i artikel 2.1 a och 2.1 b och som är anknuten till investeringsfonder” som en av de ”klasser” av direkta försäkringar som omfattas av direktivet.

8 Enligt punkt A.a)13 i bilaga III till livförsäkringsdirektivet ska försäkringstagaren underrättas om ”[s]ättet för utövandet av uppsägningsrätten” innan avtalet ingås.

9 I artikel 1 i rådets första direktiv 79/267/EEG av den 5 mars 1979 om samordning av lagar och andra författningar om rätten att starta och driva direkt livförsäkringsrörelse (EGT L 63, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 20) (nedan kallat direktiv 79/267) föreskrivs följande:

”Detta direktiv rör rätten att starta och driva självständig direkt försäkringsverksamhet … avseende de former av verksamhet som anges nedan:

1. Följande försäkringsformer, när dessa grundar sig på avtal:

a) Livförsäkring …”

10 I punkt III i bilagan till direktiv 79/267 anges, som en livförsäkringsklass, ”[f]örsäkring som avses i artikel 1.1 a [och] som är anknuten till investeringsfonder”.

Nationell rätt

11 Direktiv 85/577 införlivades med den spanska rättsordningen genom lag 26/1991 av den 21 november 1991 om avtal som ingås utanför fasta affärslokaler (Ley 26/1991, sobre contratos celebrados fuera de los establecimientos mercantiles) (BOE nr 283/1991 av den 26 november 1991, nedan kallad lag 26/1991). Lag 26/1991, som var i kraft fram till den 1 december 2007, är tillämplig på de faktiska omständigheterna i det nationella målet.

12 Enligt artikel 2.1 punkt 3 i lag 26/1991 är lagen inte tillämplig på ”försäkringsavtal”.

13 I artikel 3.1 och 3.2 i lag 26/1991 föreskrivs följande:

”1. Avtal eller anbud … ska upprättas skriftligen i två exemplar och åtföljas av en hävningsblankett. Det ska vara daterat och egenhändigt undertecknat av konsumenten.

2. Avtalshandlingen ska innehålla en klar och tydlig hänvisning … till [konsumentens] rätt att återkalla samtycket samt villkoren för och följderna av denna rätt.

…”

14 I artikel 4 första stycket i lag 26/1991 anges att ”ett avtal som har ingåtts eller ett anbud som har lämnats i strid med de villkor som föreskrivs i föregående artikel kan ogiltigförklaras på begäran av konsumenten”.

Bakgrunden till målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

15 Av beslutet om hänskjutande framgår följande. I juli 2007 besökte en anställd vid Nationale Nederlande Ángel Lorenzo González Alonso på hans arbetsplats för att erbjuda honom en finansiell produkt. Den anställde upplyste honom om att den aktuella produkten bestod i ett högräntekonto med möjlighet för kunden att när som helst få tillbaka det investerade kapitalet.

16 Ángel Lorenzo González Alonso accepterade erbjudandet och undertecknade en rad handlingar, däribland en försäkring kallad ”Segur Fondo Dinámico”, ett frågeformulär om kundens personuppgifter och hälsotillstånd och en fullmakt till kundens bank för betalning av försäkringspremier via autogiro. När dessa handlingar hade undertecknats började Nationale Nederlande att direkt från Ángel Lorenzo González Alonsos bankkonto dra ett belopp motsvarande de månatliga försäkringspremierna, med början den 3 september 2007 fram till den 30 maj 2008. Det sammanlagda beloppet uppgick till 3 083,30 euro.

17 I juli 2008 kontaktade Ángel Lorenzo González Alonso Nationale Nederlande och meddelade att han ville få tillbaka samtliga medel som han hade betalat in. Nationale Nederlande vägrade dock att betala tillbaka pengarna. Ángel Lorenzo González Alonso väckte då talan vid domstol i Oviedo med stöd av artikel 4 i lag 26/1991, och yrkade att avtalet skulle upphävas och att de premier som han hade betalat skulle återbetalas.

18 Audiencia Provincial de Oviedo, dit målet överklagats, har i beslutet om hänskjutande uppgett att den av Ángel Lorenzo González Alonso undertecknade handlingen ”Segur Fondo Dinámico” innehåller en livförsäkring. Som förmånstagare utsedda av försäkringstagaren anges där den försäkrade samt dennes barn, varvid det försäkrade kapitalet vid dödsfall uppgår till minst 3 000 euros. Nationale Nederlande har lagt till andra slags prestationer till försäkringen. Dessa prestationer avviker från typiska inslag i ett livförsäkringsavtal och medför att det blir fråga om ett blandat avtal. De typiska prestationerna i försäkringsavtalet kombineras nämligen med prestationer som motsvarar en verklig finansiell investeringsprodukt.

19 Den hänskjutande domstolen har påpekat att de månatliga premier som kunden betalar förefaller användas som en finansiell investering där kunden kan välja hur medlen ska fördelas utifrån den portfölj som kunden erbjuds. Ángel Lorenzo González Alonso har valt att investera 30 % av premierna i en intern fond som förvaltas av Nationale Nederlande, 60 % i en placering med rörlig ränta och 10 % i en placering med fast ränta.

20 Ángel Lorenzo González Alonso har således, enligt den hänskjutande domstolen, tecknat ett avtal om fondförsäkring (”unit linked-försäkring”). Ett sådant avtal kännetecknas av att försäkringsbolaget endast bär försäkringsrisken, varvid den finansiella risk som är förenad med investeringen överförs till försäkringstagaren, som åtar sig denna risk i utbyte mot vissa skattefördelar.

21 Vid sådana förhållanden är den hänskjutande domstolen osäker på huruvida ett avtal som det nu aktuella eventuellt kan omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 85/577, trots det undantag för försäkringsavtal som föreskrivs i artikel 3.2 d i direktivet och det motsvarande undantaget i artikel 2.1

punkt 3 i lag 26/1991. Enligt den hänskjutande domstolen skulle nämligen en sådan tolkning kunna vara motiverad, mot bakgrund av att domstolen vid upprepade tillfällen har slagit fast att undantagen i artikel 3 i direktiv 85/577 ska tolkas restriktivt.

22 Den hänskjutande domstolen har påpekat att om en finansiell produkt som anses tillhöra kategorin fondförsäkringsavtal omfattades av tillämpningsområdet för direktiv 85/577, skulle de formella villkoren i artiklarna 3 och 4 i lag 26/1991 vara tillämpliga på den, och det skulle därmed vara möjligt att ogiltigförklara det avtal som Ángel Lorenzo González Alonso har ingått.

23 Under dessa omständigheter har Audiencia Provincial de Oviedo beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

”Ska artikel 3.2 d i [direktiv 85/577] tolkas restriktivt, så att den inte omfattar ett avtal som ingås utanför fasta affärslokaler, genom vilket konsumenten erbjuds att teckna en livförsäkring mot en månatlig premie som, i olika proportioner, ska investeras i placeringar med fast ränta och med rörlig ränta samt i det aktuella bolagets finansiella investeringsprodukter?”

Prövning av tolkningsfrågan

24 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida ett avtal som ingås utanför fasta affärslokaler, genom vilket konsumenten erbjuds att teckna en livförsäkring mot en månatlig premie, som i olika proportioner ska investeras i placeringar med fast ränta och med rörlig ränta samt i det avtalsslutande bolagets finansiella investeringsprodukter, faller utanför tillämpningsområdet för direktiv 85/577, enligt artikel 3.2 d i det direktivet.

25 Domstolen erinrar i detta avseende för det första om att direktiv 85/577 inte innehåller någon definition av begreppet ”försäkringsavtal”. Härtill kommer att det i direktivet inte heller uttryckligen hänvisas till medlemsstaternas rättsordningar på denna punkt. Dessutom följer det av såväl kravet på en enhetlig tillämpning av unionsrätten som likhetsprincipen att räckvidden av begreppet ”försäkringsavtal” måste undersökas mot bakgrund av det sammanhang som direktiv 85/577 ingår i och ges en självständig och enhetlig tolkning inom hela unionen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 januari 1982 i mål 64/81, Corman, REG 1982, s. 13, punkt 8, och av den 6 mars 2008 i mål C-98/07, Nordania Finans och BG Factoring, REG 2008, s. I-1281, punkt 17).

26 För det andra följer det av fast rättspraxis att undantag från de unionsrättsliga bestämmelserna om konsumentskydd enligt fast rättspraxis ska tolkas restriktivt (se dom av den 13 december 2001 i mål C-481/99, Heininger, REG 2001, s. I-9945, punkt 31, och av den 15 april 2010 i mål C-215/08, E. Friz, REU 2010, s. I-2947, punkt 32).

27 Domstolen har emellertid slagit fast att det konsumentskydd som eftersträvas med direktiv 85/577 inte är absolut och omgärdas av vissa begränsningar (se dom av den 10 april 2008 i mål C-412/06, Hamilton, REG 2008, s. I-2383, punkterna 39 och 40, samt domen i det ovannämnda målet E. Friz, punkt 44). Undantagen i artikel 3.2 i direktiv 85/577 hör till dessa begränsningar. Dessa undantag kan inte tolkas alltför restriktivt, eftersom de då skulle förlora sin ändamålsenliga verkan.

28 Det avtal som är aktuellt i det nationella målet innehåller bland annat en livförsäkring i ordets egentliga mening. Det framstår således inte som uppenbart oriktigt att kvalificera ett sådant avtal som ett ”försäkringsavtal” i den mening som avses i direktiv 85/577. Genom det avtal som är aktuellt i det nationella målet erbjuds kunden visserligen en livförsäkring mot en månatlig premie som, i olika proportioner, ska investeras i placeringar med fast ränta och med rörlig ränta samt i finansiella produkter som försäkringstagaren bär den finansiella risken för. Sådana avtalsbestämmelser är emellertid inte ovanliga.

29 Tvärtom är avtal om så kallad unit linked-försäkring eller fondförsäkring (försäkring anknuten till investeringsfonder), såsom det som tecknats av Ángel Lorenzo González Alonso, vanligt förekommande i försäkringsrätten. Unionslagstiftaren har dessutom ansett att denna typ av avtal omfattas av en livförsäkringsklass, vilket framgår uttryckligen av punkt III i bilaga I till livförsäkringsdirektivet, jämförd med artikel 2 punkt 1 a i direktivet.

30 Redan innan direktiv 85/577 trädde i kraft ansågs dessutom försäkringar anknutna till investeringsfonder tillhöra en livförsäkringsklass. Detta framgår av artikel 1 punkt 1 a i direktiv 79/267 och av punkt III i bilagan till det direktivet. När direktiv 85/577 antogs inskränkte emellertid unionslagstiftaren inte begreppet ”försäkringsavtal” till att inte omfatta försäkringar anknutna till investeringsfonder.

31 Vid sådana förhållanden och i avsaknad av bestämmelser som anger annat är det befogat att anse att unionslagstiftaren, när direktiv 85/577 antogs och samtliga försäkringsavtal undantogs från dess tillämpningsområde, ansåg att begreppet ”försäkringsavtal” omfattade försäkringsavtal anknutna till investeringsfonder.

32 Härav följer att sådana avtal faller utanför tillämpningsområdet för direktiv 85/577.

33 Denna tolkning av artikel 3.2 d i direktiv 85/577 innebär för övrigt inte automatiskt att konsumenterna saknar möjlighet, under vissa omständigheter, att avsäga sig rättsverkningarna av ett försäkringsavtal. En rätt för försäkringstagaren att säga upp försäkringsavtalet följer nämligen av artikel 35.1 i livförsäkringsdirektivet, jämförd med dess artikel 36 och punkt A.a)13 i bilaga III till direktivet. Det ankommer emellertid uteslutande på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida villkoren för att utöva denna rätt är uppfyllda i det nu aktuella fallet.

34 Mot bakgrund av det ovan anförda ska tolkningsfrågan besvaras enligt följande. Ett avtal som ingås utanför fasta affärslokaler, genom vilket konsumenten erbjuds att teckna en livförsäkring mot en månatlig premie, som i olika proportioner ska investeras i placeringar med fast ränta och med rörlig ränta samt i det avtalsslutande bolagets finansiella investeringsprodukter, faller utanför tillämpningsområdet för direktiv 85/577, enligt artikel 3.2 d i det direktivet.

Rättegångskostnader

35 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

Ett avtal som ingås utanför fasta affärslokaler, genom vilket konsumenten erbjuds att teckna en livförsäkring mot en månatlig premie, som i olika proportioner ska investeras i placeringar med fast ränta och med rörlig ränta samt i det avtalsslutande bolagets finansiella investeringsprodukter, faller utanför tillämpningsområdet för direktiv 85/577/EEG av den 20 december 1985 för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler, enligt artikel 3.2 d i det direktivet.

Underskrifter